

Ko Ta Te Kawana Korero Ki Nga Rangatira Maori iHuihui Ki Waitemata i Te 10 O Nga Ra O Hurae, 1860.

E AKU HOA, E NGA RANGATIRA MAORI O NIU TIRANI,—

Tena koutou. Kua karangatia koutou e ahau kia huihui mai ki toku aroaro i tenei takiwa kia korerotia e tatou etahi tikanga e tupu pai ai e kake ai nga iwi erua e noho nei ki tenei whenua ki Niu Tirani.

- E mea ana hoki ahau i tenei wahi kia whakapuakina ano ki a koutou, ara, ki nga Iwi Maori katoa, nga kupu mo te pai o to tatou Kuini atawhai e aroha tonu nei ki a koutou; ko aua kupu ra ano kua whakapuakina e nga Kawana katoa, timata mai i a Kawana Hopihana tae iho ki ahau e tu atu nei.
- I te whakaaetanga a Te Kuini ki a ia te Kawanatanga o Niu Tirani ka whakatauharetia mai tona maru kingi ki runga ki nga tangata Maori hei tiaki; ka whakaae hoki ia mana a Niu Tirani me nga Iwi Maori e tiaki kei tikina mai e tetahi hoa riri Iwi ke; ka whakawhiwhia hoki e ia nga tangata Maori ki nga tikanga katoa rite tahi ki o Ingarani tangata: a i whakaaetia, i tino whakapumautia hoki e ia ki nga Rangatira Maori me nga Iwi Maori ki nga hapu ki nga tangata hoki, ko o ratou oneone, me o ratou whenua, me o ratou ngaherehere, me o ratou wai mahinga ika, me o ratou taonga ake, o te iwi, o ia tangata o ia tangata: whakapumautia ana e ia ki a ratou hei noho mo ratou, hei mea mau rawa ki a ratou, kua tetahi hei tango, hei whakaoho, hei aha, ara, i te painga ia o ratou kia waiho ki a ratou mau ai.
- Na, he meatanga ano ta nga Rangatira Maori i tuituhia nei o ratou ingoa ki taua Pukapuka ki te Kawenata o Waitangi, hei ritenga hoki ia mo enei pai i whakawhiwhia nei ratou; ko taua meatanga he meatanga mo ratou mo o ratou iwi hoki;—tino tukua rawatia atu ana e ratou ki Te Kuini o Ingarani nga tikanga me nga mana Kawanatanga katoa i a ratou katoa, i tenei i tenei ranei o ratou, me nga pera katoa e meinga kei a ratou.
- Ko te kupu a Te Kuini ki nga Kawana i haere mai i mua, ko tana kupu hoki ki nga Kawana e haere mai i muri i a au, kotahi tonu, koia tenei; kia tiakina paitia nga tikanga katoa o taua Kawenata o Waitangi kei taka tetahi, a kia mataara tonu hoki ki te tiroiro i ona iwi Pakeha, Maori hoki, ki te whakatupu hoki i nga mea e ora ai e neke ake ai i runga i te pai.
- Ka oti te whakahou nga kupu kua whakapuakina nei e au i runga i te ingoa o to tatou Kuini atawhai, na, he mea atu tenei naku ki a koutou kia korero nui tatou, ko nga whakaaro a tenei a tenei aua e huna, aua e kaiponuhia, erangi, me whaki nui mai i konei. Me he take pouri ena, whakaaturia mai ki a au, a ki te tika, maku e ata titiro mekore ranei e taea e au te whakamarama. Ko ta Te Kuini i pai ai ko ona tamariki katoa kia noho pai i runga i te ora, me te whai rawa, me te manawa tatu. Na, E te mea he whakaaro tena kei etahi o koutou mo tetahi tikanga hou kia whakamatauria, mo te taonga o te tangata kia tiakina, mo te tangata mahi he kia whiua, mo nga tautohetohe kia whakaritea paitia, mo te ata noho o te iwi kei whakaohohoria, me he korero pera kei etahi o koutou, na, ka koa rawa aku taringa ki te whakarongo atu, a ka whakaaturia mai, me arotu pai ano e toku whakaaro.
- I roto i te takiwa nei kua ohoho nga whakaaro o nga Pakeha o nga tangata Maori hoki. Te mea i ohoho ai, he korero horihori, he mahi na te arero, waiho iho hei rapurapu ma te hunga whakarongo. Ko tenei, heoi te mea e tatu ai te ngakau o tetahi o tetahi, me whakamarama atu me whakamarama mai kia tino mohiotia ai e tenei ta tera i whakaaro ai i mea ai, kia tino mohiotia ai hoki e tera ta tenei i whakaaro ai i mea ai.
- Tenei ano hoki tetahi mea e hiahia nei au kia ata tirohia e koutou kia ho mai hoki o koutou whakaaro mo taua mea. No roto i te takiwa ka mahue ake nei ka timata te mahi a etahi tangata. No etahi Iwi Maori kei runga atu o Akarana aua tangata. Ko ta ratou mahi he hanga i tetahi tikanga hou. Tona tukunga iho to taua tikanga, me i oti rawa, he kukume i te he ki runga ki te hunga katoa i uru ki roto. E kiia ana, ko nga whakaaro o nga kai hanga o taua tikanga he penei; ko nga Iwi Maori katoa o Niu Tirani kia honoa, ko to ratou piri ki Te Kuini i noho ai ratou i raro i tona maru ka rua tekau nei nga tau, kia mahue; a me whakatu tetahi Kingi Maori, me motuhake atu ratou hei Iwi ke. Ko nga wawata penei i whai pononga ai ki tona whakaaro he kuware marire ano no te hunga nana, kahore hoki i kitea e ia nga kino e takina mai ki runga ki te Iwi Maori katoa mehemea ia kia tino whakatutukiria ki te otinga.
- Na, i te mea e waiho ana i te kupu anake te mahi a te hunga hapai i taua tikanga, kahore au i mea ki ta ratou mahi, he whakaaro noku, mehemea ka waiho kia whakaaroaro ake ana tena e whakarerea noatia iho e ratou ano taua tikanga huhua kore, mea whakatari ki te he. Ko taua whakaaro oku kahore i rite. I tetahi hui i Waikato inaia tata ake nei puta ana te kupu a etahi o nga Rangatira kia whakaurua a Wiremu Kingi

Te Rangitake e whawhai mai nei ki a Te Kuini ko nga iwi whakaae ki te Kingi Maori hei whakauru. A haere ana hoki nga taua mau pu i Waikato i Kawhia hoki, ki Taranaki, hei whakauru. Tetahi tikanga hoki a aua tangata he whakatupu Rangatira ki runga ki era atu Iwi Maori o Niu Tirani. E mea ana hoki ko ratou hei runga whai tikanga ai ki aua Iwi ki te Kawanatanga hoki, a ko nga Iwi Maori ekore e pai ki a ratou hei Rangatira me pehi maori e ratou.

- Na, he kitenga noku i enei na konei ahau i mea ai kia marama te whaki mai i o koutou whakaaro kia ata mohiotia ai e au, kia tika ai hoki he korero maku ki to tatou Kuini.
- Kahore au e mea, me whakamaharahara koutou ki nga kupu a Te Kuini i whakaae ai ki ona tamariki Maori ki Niu Tirani, ara, ki aua kupu kua rite kua pono katoa. Kei te matau ano hoki koutou, kahore he kupu i taka. Kahore he hoa riri Iwi ke kia tata mai ki a koutou. Ko o koutou whenua kua mau tonu ki a koutou, kua riro ranei i te Kawanatanga te hoko, na koutou ano te hiahia. Ko o koutou Iwi kua whai mahi ki runga ki nga tikanga i whakawhiwhia nei ratou i te whakanohoanga ki roto ki to Ingarani Iwi. Kua tae ratou ki nga whare whakawa ki te rapu kai tiaki, ki te rapu kai whakaora mo ratou, a kua whiwhi, kua kite i nga tikanga whakaora tangata e puare tonu nei ki o Te Kuini tamariki katoa. Otira, he mea tika tenei kia tino matau pu koutou, kia tino marama hoki ki tenei; ko koutou kua whakawhiwhia nei ki enei pai me whakakite koutou hei tamariki piri pono ki a Te Kuini. Ko tera ko te whakatu Kingi Maori, ehara tera, he tutu tera, he whakahihi marire ki a Te Kuini, a ekore rawa e whakaaetia. Kotahi te mea mana e tau ai te rangimarie ki tetahi whenua, koia tenei, me kotahi te tumuaki mo ona tangata.
- He kupu tenei me korero nui atu e au ki a koutou. Kia rongu mai koutou; ko Niu Tirani anake te whenua noho e te Pakeha i waiho tonu ai i te atawhai te tikanga ki nga tangata whenua. Ko Niu Tirani anake anake te whenua noho e te Pakeha i karangatia ai nga tangata whenua kia uru tahi ki te Pakeha hei iwi kotahi, hei noho tahi ki raro i te ture kotahi. Kei etahi whenua, waiho ana nga tangata whenua kia motuhake atu ana hei iwi ke. He tini nga he kua tupu i runga i tenei tikanga. Noho ana a, na te aha ra, kua ngangare, muri iho kua maringi te toto, a, tona tukunga iho, ko nga tangata whenua kua pana, kua whakangaromia. Ka titiro nga tangata whakaaro nui, whakaaro pai, i Ingarani, ka mea ratou e he ana te tikanga pera ki nga tangata whenua, e tika ke ana hoki i te Whakapono. Whakapuakina ana o ratou whakaaro mo tenei mea ki te Runanga Nui o Ingarani, na, ka mea nga tino kai-whakatakoto whakaaro o Te Kuini kia wha-kaputaia ketia te tikanga ki nga tangata whenua o nga motu katoa e nohoia ana e o Ingarani tangata. Ko Niu Tirani te whenua tuatahi kua nohoia i runga i tenei tikanga hou, whakaora tangata. Ko te whakaaro nui mo te Iwi Maori me awhi mai ki tenei tikanga atawhai ma kona hoki ora ai ratou i nga he kua tau ki runga ki etahi Iwi kihai pera me ratou te waimarie. Na to koutou awhitanga mai e Te Kuini hei tamariki mana, na konei i kore rawa ai e ahei te Iwi Maori te pana he i runga i tona whenua, tona taonga ranei te tango pokanoa. He wahi no te Iwi o Ingarani nga tangata Maori katoa, tenei tangata tenei tangata, a, tona kai-tiaki, koia ko taua ture tani e tiakina nei tona hoa, tangata o Ingarani. Ko te take hoki tenei i riterite ai nga kupu mo te rangimarie mo te pai kua korerotia ki a koutou e nga Kawana katoa, ara, ko koutou e tirohia mai ana e Te Kuini he taha no tona Iwi ake. No konei i meatia ai ko tona tino mahi poauau tenei kia tahuri nga Iwi o Niu Tirani ki te whakawai mo ratou, kia anga ki tetahi mahi e mutu ai to ratou piri ki a Te Kuini. Kei wehea hoki, na, kua kore nga tikanga e whakawhiwhia nei ratou inaianei i runga i te hononga ki te Iwi o Ingarani, tona tukunga iho hoki, ko nga tini kino ka tau ki runga ki te Iwi Maori, a, te ngaromanga e ngaro rawa ai.
- Kotahi tenei mea e hiahiatia nuitia ana e te whakaaro o Te Kuini, o o koutou tini hoa aroha hoki ki Ingarani, ki tenei whenua ano hoki; ara, ko koutou ko te Iwi Maori kia ora hei noho i te ao marama. Na, he he tenei me he mea ka tupu ake te ngakau tarahae, te mauahara, hei tauwehe i nga Iwi erua, i te Pakeha i te Maori. Ngaro atu koutou ko a koutou tamariki ka waiho iho hei noho i te whenua nei, i te wa kua tini [unclear: haere] nga Pakeha. Mo ratou taku kupu ka maka atu nei ki a koutou, e nga matua, e nga Rangatira o nga Iwi; kia mahara koia koutou, kia tino tupato ki tenei mea ki te mauahara kei wha-katupuria ake inaianei, kei waiho hei he mo o koutou uri i muri i a koutou. E mohio tonu ana ahau kotahi te mea nui nana i arai, te pipiri ai nga Pakeha nga tangata Maori, ara, ko nga reo o tetahi o tetahi, he rere ke. Na konei ano etahi he, te mohiotia hoki e tetahi ta tetahi i mea ai, puta ke ana he mea ke. Koia nei ano hoki tetahi tino mea nana i arai, te uru ai koutou ki roto ki o matou Runanga, ki te hurihuri whakaaro hoki mo etahi Ture kia whakatakotoria mo koutou. Erangi kei te mahi o koutou kai-whakaako Mihinare, me te Kawanatanga hoki hei tuara, ki te whakaatea i tenei arai; mahi nui ana ratou ki te whakaako i o koutou tamariki te reo Pakeha, kia mohio ai ratou ki te korero i taua reo tahi o Ingarani e korero nei nga Pakeha noho ki tenei whenua.
- E mea ana toku whakaaro, kaati hei mea e pumau tonu ai te rangi-marie me te aroha tetahi ki tetahi ki roto ki nga tamariki o Te Kuini, Pakeha Maori hoki, ko enei i korerotia ake nei kia ata matauria e nga tangata. Ko te mea tenei i karangatia ai koutou kia huihui mai ki toku aroaro inaianei; tetahi, he whakaaro noku, tena e kore te ngakau ruarua me te whakaaro rapu-rapu i runga i tenei mahi whakamarama atu

whakamarama mai ka timatatia, nei e tatou.

- E kore e whakatinia aku kupu hei whakakite atu i te mea e whaka-aetia e koutou katoa, ara, i te pai o te tikanga o te Kawanatanga ki a koutou no te taenga mai ra ano ki enei motu tae aoa ki tenei haora. Kei te mohio ano koutou he atawhai anake tona tikanga. E kore e taturia atu e ahau nga whare turoro i hanga mo o koutou turoro, nga kura i whakaritea mo o koutou tamariki kia whakaakona ai, te whakahoatanga me te whakakahanga i a koutou ki te tango kaipuke, ki te mahi Witi, ki te hanga mira, ki te tango i nga ritenga o o koutou tuakana kiritea. E kore e rarangitia e au nga tohu o te whakaaro nui mo koutou kia whiwhi ki te pai ki te ora, kei mea koutou e amuamu ana ahau. Tena e whakaae katoa, ehara i te mea ko nga kupu anake o te atawhai kua rangona e te taringa, engari, ko ana mahi hoki kua kitea e te kanohi kua pangia hoki e te ringa.
- E kore koutou e whakawarea e au inaianei ki etahi korero nunui ano, engari, ka tukua ano etahi kupu aku ki a koutou mo aua mea i roto i nga ra nohoanga o koutou ki konei. Kotahi tenei kupu e mea nei au kia korerotia atu i konei, hei whakamahara i a koutou, koia tenei. E taea e Te Kuini te tiaki nga tangata Maori kei whakakinoa e te hoa riri iwi ke, ko koutou me noho noa iho kaua e whakauru mai; tena ko te tiaki i nga tangata Maori kei whakakinoa e ratou ano, e kore tera e taea e ia ki te kore e whakaurua mai e nga tangata Maori ano. No konei i meinga ai, ko te tikanga tenei ma te hunga katoa ekore nei e pai kia hoki nga Iwi Maori ki tona ahua o mua ko te tikanga tenei ma te hunga e hiahia ana kia noho i runga i te rangimarie me te ora, me whakaaro nui me tupato hoki kei pehia te tika e te whakaaro o te hunga poauau, kei raru hoki te whenua katoa i te ture kore, i te he, i runga i te mahi wairangi a etahi tangata whakaaro pohehe.

He kupu whakamutunga tenei, he manaakitanga naku ki to koutou tupu nui i runga i nga tikanga o te maramatanga i roto i te takiwa e noho ana koutou ki raro i te whakamarumaruru o Te Kuini. Ko te kai tangata kua kore, ko te Wha-kapono tona whakakapi; ko te hopu tangata hei herehere kua mahue; ko nga wha-whai kua iti haere; ko nga herehere mau i te whawhai kahore e patua inaianei. Ko nga ritenga Pakeha e tangohia ana hei whakakapi mo nga ritenga a o koutou tupuna e whakamatia ana e te hunga Karaitiana. Ko nga koroheke ka whai take whakapainga atu ki Te Atua mo to ratou ahiahi ka marama, kihai hoki i marama to ratou ata: ko nga taitamariki me whakapai atu ki Te Atua, mo ratou ka timata te ora ki te ao nei i te takiwa kua ngaro te pouritanga i tau ki o mua whakatupuranga, kua ngaro hoki i te marama nui e matapoporetia nei e nga Iwi mohio katoa o te ao.

He inoi pono taku ki Te Atua kia tukua mai e Ia Tana manaakitanga ki runga i a koutou ka runanga nei, mana hoki e arahi na te huarahi tika. Na, ka waiho koutou ki konei kororerero ai i nga mea kua whakaaria e au ki a koutou, i era atu mea ranei e kitea e koutou hei mea e tupu ai te pai ki te Iwi Maori.

Na Thomas Gore Browne,
NA TE KAWANA.